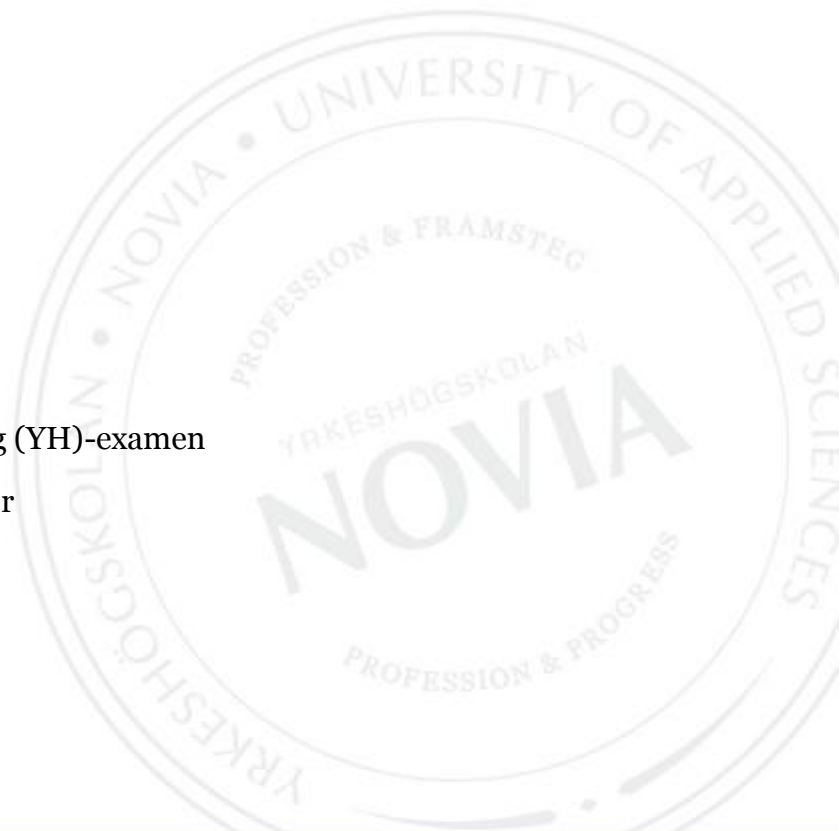

Hästanläggningar

Med fokus på hästens välmående

Charlotta Granqvist

Examensarbete för Agrolog (YH)-examen
Utbildningsprogrammet för
landsbygdsnäringsarna och
landskapsplanering
Raseborg 2014

EXAMENSARBETE

Författare: Charlotta Granqvist

Utbildningsprogram och ort: UP i lantbruksnäringarna, Raseborg

Handledare: Dina Johansson

Titel: Hästanläggningar- med fokus på hästens välmående

Datum 4.4.2014 Sidantal 33

Bilagor 1

Abstrakt

Man vill allt mer att hästar skall ha ett så naturligt och friskt liv som möjligt och därmed har blivit allt mer noggrann med hur man har hästarna uppstallade. Inom detta ämne finns det nästan lika mycket åsikter om som det finns människor som har hästar, men alla vill att deras hästar skall hållas så friska som möjligt med de resurser och möjligeter som man har till förfogande.

Syftet med detta arbete är att läsaren skall få en inblick i ämnet och se att det finns flera olika möjligheter till hur man kan hålla hästarna uppstallade. Det skall väcka intresse hos läsaren så att han eller hon sedan själv kan undersöka mer i den stallösning som är intressant.

Resultatet visar att de flesta hästar hålls fysiskt friska oberoende av i vilken av de olika anläggningslösningar de är. Största skillnaderna var de stereotypa beteenden som kom fram hos hästarna i det konventionella stallet.

Då hästarna lever ett så naturligt liv som möjligt hålls de positivare och börjar sällan med några ovanor som tyder på att någonting i deras levnadsförhållande inte är bra.

Språk: Svenska

Nyckelord: hästanläggningar, hästens välmående

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Charlotta Granqvist

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Agrobiologi, Raasepori

Ohjaajat: Dina Johansson

Nimike: Hevostallit - hevosen hyvinvoinnin kannalta

Hästanläggningar- i fokus på hästens välmående

Päivämäärä 4.4.2014

Sivumäärä 33

Liitteet 1

Tiivistelmä

Nykyään halutaan yhä useammin että hevosilla on niin luonnollinen sekä terve elämä kuin mahdollista, sitä varten ollaan alettu olemaan yhä tarkempia mimmoisissa sekä miten hevosia pidetään talleissa. Tähän aiheeseen liittyen on olemassa melkein yhtä paljon mielipiteitä kun on ihmisiä joilla on hevosia, mutta kaikki haluavat että heidän hevoset pysyvät niin terveinä kuin mahdollista niillä resursseilla ja mahdollisuuksilla mitä on käytettävissä.

Tämän työn tarkoitus on että lukija saa hiukan käsitystä aiheesta ja huomaisi että on monta eri vaihtoehtoa miten hevosia voi pitää. Tämän työn tarkoitus on herättää lukijassa kiinnostusta selvittämään asiasta itse lisää siitä tallivaihtoehdosta mistä on itse kiinnostunut.

Tulos osoittaa että useimmat hevoset pysyvät terveinä riippumatta siitä minkälaisessa talliratkaisussa ne asustavat. Suurimmat eroavaisuudet tulevat esiin häiriökäyttäytymisen yleisyydessä, kun hevosilla on tylsempää perinteisessä tallissa.

Silloin kun hevoset elävät niin luonnollista elämää kuin mahdollista pysyvät ne terveimpinä, positiivisempina sekä niillä on vähemmän häiriökäyttäytymisiä, häiriökäyttäytyminen on merkki siitä että niiden elinympäristössä ei kaikki ole hyvin.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: tallirakennus, hevosten hyvinvointi

BACHELOR'S THESIS

Author: Charlotta Granqvist

Degree Programme: Rural Industries and Landscape Planning and Design

Specialization: Agriculture

Supervisors: Dina Johansson

Title: Stable- with focus on the horse's wellbeing

Hästanläggningar- med fokus på hästens välmående

Date 21 April 2014 Number of pages 33

Appendices 1

Abstract

Nowadays horseowners generally want to provide their horses with an as natural and healthy life as possible. Therefore it has become increasingly important how the horses are stabled. There are equally many opinions as there are horse owners on this matter, but most horseowners want their horses to be healthy and well with the available resources.

The purpose with this thesis is to give the reader an insight into the subject and account for the different possibilities on how to stable the horses. The aim is also to arouse the reader's interest in various stable solutions in order for him/her to further examine the stable solution that interest him/her.

The result according the survey show that different stable solutions do not have an impact on the horse's physical health. It has appeared that the biggest difference among horses is their stereotypical behaviour in conventional stables.

Consequently when the horses live as natural a life as possible, they are more positive and less likely to start with any objectionable habits that would indicate something problems in their living conditions.

Language: English

Key words: Stable, horse's wellbeing

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Hästens naturliga beteende	2
2.1	Sociala beteende	3
2.2	Sinnen	5
2.3	Språk.....	7
2.4	Hästen i fångenskap.....	7
2.5	Stereotyp beteende hos tamhästar.....	8
3	Skillnaden mellan konventionella stall och lösdrifts-, aktivstall.....	10
3.1	Konventionellt stall	10
3.2	Lösdriftsstall	13
3.2.1	Funktionerrande lösdrift	14
3.2.2	Skötseln av hästar i ett lösdrift	17
3.2.3	Hur en häst flyttar in	18
3.3	Aktiv stall	18
4	Hurdant stall skall man välja för sin häst	20
4.1	Konventionellt stall	20
4.2	Lösdrifts- och aktivstall.....	21
5	Resultat	22
6	Diskussioner	27
7	Avslutning	28
	Källförteckning.....	29

Bilagor

Bilaga 1	Enkät
----------	-------

1. Inledning

I detta examensarbete undersöks hur det ur hästens synvinkel är bäst att ha hästarna uppstallade. Vad är det som en häst kräver för ett så naturligt och friskt liv som möjligt. Tanken är att även sådana som har en häst men ändå inte har en väldigt stor kunskap skall få en inblick i vad som är viktigt för att hästarna skall må bra. Även stall ägarna kan ha nytta av detta arbete då många av dem måste bygga om sina hästanläggningar då de nya förordningarna för stall trädde i kraft i år (1.1.2014). Detta arbete kan ge nya idéer och synpunkter för dem som skall bygga om stallen, så när de sedan bygger om kanske det blir en aningen hästvänligare lösning än de haft innan.

Idén till slutarbetet fick jag då jag gjorde min praktik på Finska ryttarförbundet. Där fick jag höra om de nya kraven som kommer att ställas för hästanläggningar, vilka kommer att leda till att en del av de gamla hästanläggningarna måste renoveras eller i värsta fall även stängas. Jag har även vid sidan om studierna jobbat som inhoppare som hästskötare på olika stall och därmed haft möjligheten att se en del olika lösningar för hästanläggningar. Jag har även märkt att det har blivit allt vanligare med olika sorters lösdriftsstall. Även i de nyare konventionella stallen försöker man bygga de så att de skall bli mer naturligt för hästarna, till exempel med hjälp av att ha utfodringsautomater i boxarna så att hästarna har möjlighet att få grovfoder flera gånger per dygn eller genom att ha en dörr i två sidor av boxen, ena dörren kommer mot stallgången och den andra går ut till en egen hage så att hästarna får gå ut och in som de vill.

Syftet med detta slutarbete var att beskriva de vanligaste hästanläggningstyperna i Finland. Sedan att jämföra dem med varandra för att få ett resultat för hurdan anläggning som är bäst för hästens och personalens välbefinnande. Så att även andra hästägare vet vad som krävs i en hästanläggning och vilka olika möjligheter det finns. Från detta arbete kan de även få information om vilken sorts hästanläggning som kan passa bäst åt både dem och deras häst.

Jag hoppas att detta arbete skulle vara sånt som alla som har hästar, både stallägare och sådana som har sin häst på inackordering skulle ha nytta av och att detta arbete skulle få dem alla och fundera över att hur de skulle kunna erbjuda ett så naturligt liv för hästarna i deras stall som möjligt.

2. Hästens naturliga beteende

Först när vi börjar tänka på hur en hästanläggning skall se ut måste vi veta vilka krav hästen ställer. De grundläggande behoven som en häst har är att kunna äta länge, ha en social kontakt och rörelse (Asteborg m.fl., 2009). Hästen är ett stort djur som kräver mycket utrymme runt sig. Hästens matsmältningsfunktion kräver att den äter ofta och små mängder. I det vilda skulle hästen gå och söka föda i 12-18 timmar per dygn, på sommaren äter den lite kortare stunder medan på vintern äter den längre. Detta betyder att den äter väldigt många gånger per dag och rör på sig nästan hela tiden. Hästens dygnsrytm styrs till stor del av födosökandet, hästar har betesperioder varvat med vilostunder och de sover inte under natten på samma sätt som människorna (Asteborg m.fl., 2009).

Som hästägare måste man komma ihåg att en häst alltid är en häst, oavsett hur bra tävlingshäst den är, vilket betyder att man måste ge hästen en möjlighet till ett så naturligt liv som möjligt. Dock är även hästar individer och alla trivs och mår inte lika bra av att vara länge ute i hagen (Åhlund, 2013, s. 8-9).

Det är även viktigt att komma ihåg att hästen är ett flockdjur och behöver den sociala samvaron med andra hästar. För hästar är det viktigt att de även kan röra vid varandra (Åhlund, 2013, s. 9).

Det är hästens positiva och negativa erfarenheter som sedan blir hästens välbefinnande. Negativa upplevelser är smärta, rädsla och frustration. Positiva upplevelser är glädje, lek och tillfredsställda förväntningar. God hälsa ger en bra livskvalité för hästar (Simonsen, 1999, s. 14-15).

I arbetet jämförs de olika anläggningslösningarna för att till slut kunna konstatera vilken anläggning som gör att hästarna hålls så friska som möjligt och har få sådana sjukdomar som vi människor har orsakat åt dem via den levnadsmiljön vi erbjuder åt hästarna. Som exempel har vildhästen väldigt sällan kolik medan hos tamhästarna är det mer vanligt. Vildhästar har inte heller sådana ovanor som tamhästarna har (t.ex. krubbitning och boxvandring) (Pagan, 2013).

2.1 Sociala beteende

För hästar är social samvaro väldigt viktigt. Även den hästen som alltid står längre bort från resten av flocken och som man skulle kunna tro att inte är i behov av de andra hästarna behöver sin flock. Detta märker man ifall man skulle flytta alla andra hästarna i flocken till en annan hage så skulle även enstöringen försöka följa med. Ifall enstöringen inte får följa med resten av flocken, kommer den högsta sannolikt att bli rastlös i hagen. Hästar kan även få en bästa vän i flocken och då kan det räcka med att man enbart tar bort den ena så blir den andra rastlös, då behöver det inte hjälpa att resten av flocken blir kvar. Hästen kommer alltid att ha flockinstinkten och det är en viktig aspekt i då vi funderar på hur vi skall hålla hästarna uppstallade för att de skall trivas i sin levnadsmiljö så bra som möjligt (Blake, 2003, s. 122- 123).

Med tiden har hästen utvecklats till ett flockdjur, så att den skall klara sig bättre både från fiender och att det är lättare för hästarna att föröka sig. I det vilda lever hästar i små flockar där det är ett ledarsto och en ledarhingst och sedan några andra ston. En häst i det vilda klarar sig dåligt utan sin flock och detta kan vara en orsak till att tamhästarna känner sig osäkra ensamma. I en flock är det alltid någon som håller vakt då resten av flocken betar eller vilar och även detta finns kvar hos tamhästarna (Svenska ridsportförbundet, 2009). Inom en flock är det sällan aggressivt beteende mot de andra individerna i flocken. Då det blir konflikter i en flock brukar de oftast lösas genom att hästarna visar sin styrka och hotar den andra individen och mer sällan går det så långt att hästarna börjar sparkas och bitas (Asteborg m.fl., 2009). På grund av att hästen sedan länge har varit ett flock djur gör det att när vi har hästen i fångenskap måste vi ge dem en sådan miljö som den kommer att trivas i. Detta betyder att vi bör ha sällskap åt hästen för att den skall må bra (Simonsen, 1999, s. 48-49).

Hästar har behov av att veta sin plats i flocken. Ifall man ställer in en ny häst i flocken kommer den gamla flocken inte att acceptera den nya individen direkt, men allt som oftast brukar den nya hästen tas med i flocken och det är lugnt i flocken redan efter några dagar. Den position som en häst får i flocken är en bedömning av hästens temperament. Den dominanta, viljestarka och självständiga hästen brukar stå högst upp på den sociala skalan. Den viljesvaga hästen är lägst i rang (Simonsen, 1999, s. 48-49). Det har gjorts en undersökning med islandshästar och där märkte man att ålder påverkar rangordning, en äldre häst är ofta högst i rangordningen men de riktigt gamla hästarna har sjunkit lite i

rangordningen, de får ändå mer respekt av de hästar som är högre i rangordningen (Martikainen, 2006).

Hästarna behöver bli accepterade av hela resten av flocken, detta betyder inte att respekterad inom flocken skulle behöva betyda att den enskilda hästen är omtyckt av flocken. Hästen vill enbart ha en fast och erkänd position i flocken (Blake, 2003, s. 128, 130-131). Rangordningen i flocken gör även att ifall det skulle finnas ont om mat eller vatten så får i allafall de som är högst i rang mat och vatten och de blir inte lika svaga utan kan hålla en relativt bra kondition. Detta gör att de sedan kan hjälpa resten av flocken till en viss punkt genom krisen, dock utan att själv hamna i fara. Den som är i svagaste skick och blir efter av flocken är den hästen som sedan blir byte för köttätande vilddjur (Simonsen, 1999, s. 52).

Hur en häst är att handskas med för människan har mycket att göra med hästens tidigare erfarenheter av människan, även den hästen som är högt i hierarkin är lätt att handskas med om den har blivit rätt upplärd sedan föl. Ifall det skulle vara en vildhäst har det stor skillnad i vilken position hästen har haft i flocken hur den är att handskas med för människan. En häst som har varit lågt i rang kommer att i allafall i början att vara rätt så enkel att handskas med. Medan en häst som har varit dominant och högt i rang kommer att pröva den nya ägaren och söka svagpunkter hos henne, vilket den dominanta hästen sedan kommer att utnyttja så långt det går (Blake, 2003, s. 132).

Även en häst brukar sträva efter att vara bra på något, detta är sådant som har kommit redan från urhästen. Då var det den hästen som var störst, starkast, snabbast och psykiskt dominant som fick äta det bästa gräset och som hade största sannolikhet att slippa undan från rovdjuren. Man skall inte göra alltför ofta sådana uppgifter med hästen som den inte klarar av eller där den inte någon gång kan vara bäst. Ifall man till exempel har travhästar där en är en finskhäst och resten är varmblodiga travhästar, skall man även låta finskhästen vinna någon gång så att finskhästens självkänsla inte blir förstörd (Blake, 2003, s. 134).

Redan från föl är levnadsförhållandena viktiga. Där har ofta fölets storlek och styrka stor betydelse för vem av fölen som blir ledare. Dock har inte alltid storleken betydelse för vilket föl som blir ledare, utan även ett mindre viljestarkt föl som är avkomma efter ett dominant sto kan bli ledare (Blake, 2003, s. 135).

Hästens revir varierar mycket beroende på landskapet och årstiden, då det är betet och vattnet som avgör hur stort hemområdet eller reviret är, en häst kan gå upp till 16km/dygn för vatten. Det finns undersökningar om att hästar som lever vilt kan ha ett hemområde som är från 1km² ända till 78km². En häst brukar dock inte gå från flocken mer än högst 25-50m. Men varje häst har också ett eget privat område som dom inte vill att de andra flockmedlemmarna skall komma in i, det är då fråga om 1-1,5m från hästens huvud. Om en annan flockmedlem kommer närmare viker sig ena hästen undan eller så blir den bortjagad från sitt privatområdet, dock finns det undantag då exempelvis två hästar som tycker om varandra får komma in på varandras privatområde och putsa samt skrapa på varandra (Simonsen, 1999, s. 58-59).

2.2 Sinnena

Hästen har fem olika sinnen, vilka är syn, hörsel, lukt, smak och känsel. De är väldigt utvecklade och genom tiden har den anpassat sig speciellt bra för att klara sig på öppna landskap, stäpper (Simonsen, 1999, s. 31).

Hästens öga är format på ett sådant sätt att den kan se bra både nära och långt. Hästen är ett dagaktivt djur och därmed har den dagsyn, dock har den även bättre mörkerseende än vad till exempel människan har, men den har ingen skarpsyn och ser inte lika tydligt som t.ex. människan (Svenska ridsportförbundet, 2009). Hästen kan skilja åt en del färger, bäst ser den gult sedan kommer grönt, blått och rött. Hästen har ett väldigt brett synfält på grund av att hästens ögon är placerade på sidorna av huvudet. Med båda ögonen ser den dock endast 60-70 grader och det ger möjligheten till en mycket mer noggrann avståndsbedömning. Hästen har även blinda punkter vart den inte kan se och de är riktigt rakt framåt mellan ögonen samt rakt bakåt (Simonsen, 1999, s. 31-33).

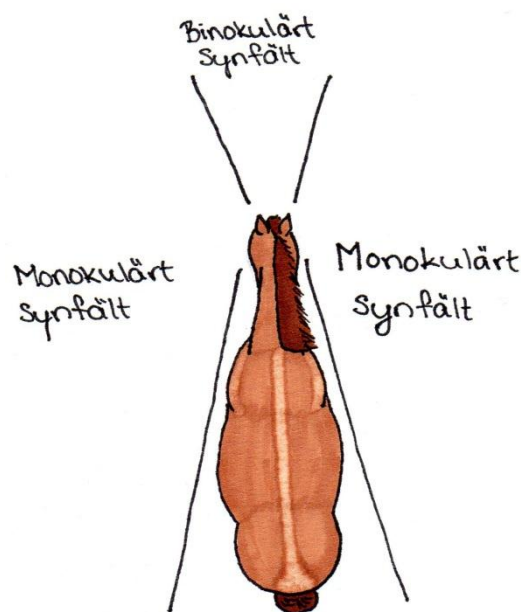

Bild 1 Hästens synfält, ritad av Sandra Kalenius

Hästens trattformade öron kan röras skilt för sig, detta gör att hästen kan fånga upp ljud från alla håll samtidigt. Den kan även skilja från vilket håll ljudet kommer. Hästen hör ljudsvängningar i samma frekvens som människan, från 30 hertz ända upp till 20000hertz. Förutom att hästen hör med sina öron signalerar den även med hjälp av sina öron åt andra hästar, bakåt strukna öron kan till exempel betyda att hästen är arg (Agria djurförsäkring, 2010).

Hästens luktsinne har man inte undersökt så mycket, men man vet att det är viktigt och betydelsefullt för hästen. Luktsinnet har en stor betydelse för till exempel revirmarkering, upptäcka fiender, för att söka föda och i det sociala livet vid parning och för att känna igen andra hästar. Hästens luktsinne är väldigt långt utvecklat och mycket noggrannare än människans. En hingst kan till exempel känna lukten av ett sto på en halv kilometers avstånd (Svenska ridsportförbundet, 2009). Hästar har mycket större näshåla än människan och därmed är ytan för slemhinnorna var luktreceptorerna finns mycket större och detta kan vara en orsak till att hästar känner och kan identifiera mycket mer lukter än till exempel människan (Dalin & Ennerdal, 2014).

Hästen kan sortera maten väldigt noggrant med sin tunga och äter endast det den vill. Till exempel kan hästen urskilja medicin från resten av fodret i krubban (Simonsen, 1999, s. 35). Luktsinnet och smaksinnet går hand i hand för hästar men dock så att den först väljer ut vad den äter med luktsinnet och efter att hästen har smakat kan den ännu sortera bort det den inte tycker om. Hästens smakkörtlar är både på tungan och i gommen och den skiljer på smakerna sött, surt, salt och beskt (Svenska ridsportförbundet, 2009).

Hästen känselorgan är välutvecklat och den registrerar alla sorters beröring, både tryck och värme. Den kroppsdel som har extra mycket känselnerv är överläpp men även hela huvudet är extra känsligt då den har känselhåren vid läpparna, nosen och ögonen (Svenska ridsportförbundet, 2009). Det är viktigt för ett gott samspel mellan häst och människa att hästen redan då den är ett föl blir van vid att man rör den överallt på kroppen, så den sedan som äldre låter sig vidröras. Hästen känner när en liten fluga sitter på den, så det är onödigt att vara hårdhänt mot den (Simonsen, 1999, s. 35).

2.3 Språk

På grund av att hästen är ett flockdjur kräver det att den kan kommunicera med de andra djuren av samma art. Det är flocklivets sociala struktur som kräver en välutvecklad förmåga att kommunicera med de andra individerna i flocken, ifall en häst inte har lärt sig hur man kommunicerar med de andra blir den utfrysad från flocken (Simonsen, 1999, s. 37). Språket som hästen kommunicerar med består av signaler. En häst har mycket mer olika miner än ljud, med vilka de kommunicerar och därmed är det naturligt för hästar att lägga märke till riktigt små förändringar i kroppsspråket (Svenska ridsportförbundet, 2009). Största delen av signalerna är medfödda, men behöver stärkas med inläring. Det som signalerna brukar berätta är i hurdant tillstånd avsändaren är i. Till exempel när ett sto är brunstigt sätter hon kroppshållningen så att ryggen är böjd, höjd svans och bakbenen brett ifrån varandra, detta berättar då åt hingsten att hon är parningsvillig. I detta fall är det hormonerna som gör att både stoet och hingsten förstår vad detta betyder, medan en valack inte bryr sig om dessa signaler (Simonsen, 1999, s. 37-38).

Hästen signalerar till varandra genom sina sinnesorgan. De är då ljud-, lukt-, syn och beröringssignaler. Hästarna har rätt så få ljudsignaler, så vi måste utgå ifrån att de använder sig mycket mer av de andra signalerna (Simonsen, 1999, s. 38).

Det är viktigt att vi förstår oss på en del av hästens signaler så att vi kan kommunicera med hästen och så att även den förstår sig på våra signaler. Detta kommunicerande behövs för att vi skall kunna sköta om hästen och rida med dem. Detta är även avgörande för att hur bra hästen trivs med oss och den miljön som vi ger åt hästen (Simonsen, 1999, s. 47).

2.4 Hästen i fångenskap

En häst som lever vilt äter 8- 14 timmar per dag, så när vi planerar hästens utfodring är det väldigt viktigt att tänker på två olika aspekter. Den ena är att hästen skall få tillräckligt med proteiner och de mineraler och vitaminer som den behöver. Den andra viktiga saken som vi skall tänka på då vi utfodrar hästen är att den får tillräckligt med fiber och att det tar tillräckligt länge för hästen att äta detta så att hästens tarmfunktion fungerar som den skall (Simonsen, 1999, s. 75-77). Tamhästarna brukar äta bara några timmar om dagen då det är ofta lättare att sköta hästarna så att man inte utfodrar dem hela tiden, man borde dock tänka på att till skillnad från efter att människan har ätit börjar magsyrorna bryta ner maten. För hästarna är magsyrorna hela tiden i gång. Efter att vi utfodrat hästarna på kvällen kan det

vara upp till 12 timmar innan de får foder nästa gång medan i det vilda är hästarna inte vanligtvis över fyra timmar utan foder. Detta kan leda till att hästen sedan får magsår (Asteborg m.fl., 2009). Hästar skall också ha till sitt förfogande tillräckligt med vatten vilken är väldigt beroende från individen och hur hästen motioneras, men behovet kan variera från 20-50l vatten/dag (Simonsen, 1999, s. 75-77).

Det är viktigt att man ger hästen en så bra stallmiljö som möjligt, vare sig om hästen är i ett konventionellt stall eller i ett lösdrifts- eller aktiv- stall. I ett konventionellt stall skall man komma ihåg att ge hästen tillräckligt med motion, utevistelse och social samvaro med andra hästar. Ifall man har ett lösdriftsstall skall man komma ihåg att ha ordentligt väder skydd åt hästarna där det alltid är torrt och att det inte för ofta kommer nya individer i flocken eller annat som skulle rubba den gamla flockstrukturen. Man skall även komma ihåg att i stallet skall det vara bra luftkvalitet och inte alltför varmt. Hästen skall inte ha samma inomhustemperatur som vi människor har. En av de vanligaste sjukdomer som dagens hästar har är dåliga lungor då det är mycket dam i stallen, och även fukt och ammoniak (Simonsen, 1999, s. 90-95).

2.5 Stereotyp beteende hos tamhästar

Ett stereotyp beteende hos hästar är ett sådant beteende som inte utförs på det naturliga sättet eller med den naturliga meningen som beteendet skulle kunna ha. Även i vissa fall är det inte överhuvudtaget naturligt för hästar. Så som tamhästarna lever idag, är i mot stridighet med hur de har levt i det vilda och fast hästarna är anpassningsbara så har de en gräns för hur mycket de kan anpassa sig. Det är då när de inte kan anpassa sig mera som de börjar med ovanor (Filipsson, 2010). De stereotypa beteendena kan delas in i olika grupper. Vanligaste grupperna är orala (krubbitning, luftsnapning och trägnagning) som är relaterade med födointaget och problem i det och den andra gruppen är lokomotoriska (vävning och läppklapper) som är ofta relaterad till hästarnas rörelsemönster, antingen för lite eller för mycket utevistelse eller träning för hästen (Forsström, u.å.).

Hästarnas ovanor är sådana som de börjar med i den miljön och atmosfären vi erbjuder åt våra tamhästar och som inte existerar hos vildhästarna. Så det är vi människor som har åstadkommit dessa beteendestörningar åt dagens tamhästar. Hästen brukar få en ovana ofta på grund av många olika orsaker och det kan vara svårt att specifikt säga varför en häst har den ovanan som den har och detta kan även ofta stressa en häst. En ovana tyder även på att

hästen inte är i harmoni med sin omgivning. De vanligaste onormala beteendena är krubbitning, läppklapper, vävning, boxvandring och trägnagning (Simonsen, 1999, s. 122.).

Hästarnas ovanor kan spridas i stallen då en häst som inte har ovanan kan lära sig den genom att se på en som har ovanan, dock är det ovanligt att äldre hästar börjar härma efter andra utan att det oftast är föl som t.ex. börjar härma efter sin mamma ifall hon har någon ovanan. I ett stall kan det dock ofta vara flera äldre hästar som har en ovanan på grund av att något inte fungerar så bra som hästarna skulle behöva och därmed blir hästarna stressade (Dahlgren, 2010).

Krubbitning betyder att hästen sätter tänderna i övrekäken mot något, till exempel foderkrubban och böjer på halsen, gapar och sedan får draget in luft. Vissa kan även göra detta utan att sätta tänderna mot något och då kallas detta för luftsnappning. Man vet inte med säkerhet om detta är skadligt för hästen men då hästen slukar en portion luft tror man att den kan ha negativ inverkan på hästens fodernedsmältningssystem och detta sliter på hästens framtänder (Simonsen, 1999, s. 123).

Läppklapper betyder att hästen slår underläppen mot överläppen så att det kommer ett ljud. Denna ovanan är ofarlig för hästen men ifall hästen gör detta tyder detta på att hästen inte är eller har varit helt i harmoni (Simonsen, 1999, s. 124).

När en häst vävar betyder det att den gungar från ena sidan till den andra så att den flyttar tyngden från den ena frambenet mot den andra och vänder på huvudet i samma takt. Denna ovanan gör även andra vilda djur när de tagits till fånga, till exempel björnar i djurparker. Denna ovanan kan besvära senorna och lederna. En annan ovanan som lite påminner om vävning är boxvandring där hästen går runt i boxen eller från sida till sida och denna ovanan gör det mer oroligt i stallen (Simonsen, 1999, s. 124).

Trägnagning betyder att hästen går och gnaga i boxen på allting som är gjort av trä, som till exempel på mellanväggar, stolpar och krubbor. Detta kan betyda att en häst får för lite fiber i sitt foder eller att den har tråkigt och därför börjat gnaga på trä (Simonsen, 1999, s. 124).

3. Skillnaden mellan konventionellt stall och lösdrift-, aktiv- stall

Till först måste man förstå vad ett häststall är och vad ett lösdrift för hästar är och skillnaderna mellan dem. Man måste dock i vilket fall som helst, vare sig man har ett konventionellt stall eller ett lösdriftsstall, så skall det vara tillräckligt stort, ge skydd för regn, vind, drag, värme och kyla. Stallet måste vara sådant att det är säkert och inte skadar hästarna och man skall kunna sköta om hästarna där utan problem, man måste även få ut hästarna snabbt vid akutfall (Evira, 2012, s. 11). Ett konventionellt stall är sådant där personalen för in och ut hästen till hagen medan i ett lösdrift- och aktiv- stall får hästens själv gå in till en ligghall och ut till hagen.

3.1 Konventionellt stall

Ett konventionellt stall kan vara isolerat och är till för att hålla värmen, så att människan skall trivas där. Tanken är att kunderna samt hästskötaren skall trivas då de ofta tillbringar många timmar av sin lediga tid och arbetstid där. Det är ofta lättare att hålla koll på hästens hälsa då den är i ett stall. Ett stall måste inte vara isolerat men då är det svalare där (Åhlund, 2013, s. 16).

I ett konventionellt stall har alla hästar en egen box. Förordningen på boxens storlek är ny från och med 1.1.2014, de nya förordningarna visas i tabell 1

Bild. 2 Konventionellt stall, fotad av: Birgitta Gunér

Tabell 1. Minimi storlekskrav för individuella boxar: (evira, 2012, s. 14)

Hästens mankhöjd (m) i fölningsboxar är de stoets mankhöjd	Boxens botten-areal (m ²)	Korttaste boxväggens längd (tolerans +/- 5cm)	Fölningsboxens botten-areal (m ²)	Korttaste fölningsboxens väggens längd (tolerans +/- 5cm)
< 1,07	4	1,6	4,5	1,9
1,08-1,30	5	1,9	6,5	2,3
1,31-1,40	6	2,1	7,5	2,5
1,41-1,48	7	2,2	8,5	2,6
1,49-1,60	8	2,35	10	2,8
1,61-1,70	9	2,5	11	3
>1,71	10	3	13	3,2

Höjden på boxen skall alltid vara minst 1,5 gånger hästens mankhöjd, dock så att den alltid är åtminstone 2,2m hög. (Evira, 2012, s. 14)

En häst är ett dagdjur och på grund av detta trivs den inte i mörker, och därmed är det en regel att av stalllets yttre väggar skall det minst vara 3% som är fönsteryta, detta är dock väldigt lite och i ett sådant stall kommer det inte mycket naturligt solljus in. Fönstren skall även vara skyddade med galler så att hästarna inte kan skada sig på fönsterglasen (Hirnu Oy, 2012).

Stallgången skall vara tillräckligt bred, men rekommendationen är att stallgången i ett stall med boxar på båda sidorna skall vara minst 2,5m bred, och i ett stall med boxraden endast på ena sidan av stallgången vara minst 2,0m bred. Detta är dock ändå rätt så smalt för en stor häst speciellt ifall boxarna är sådana att hästarna kan sträcka ut huvudet till gången. I ett stall med över tio hästar måste man ha två utgångar för hästarna. Utgången för hästarna skall vara minst 1,5m bred och 2,2m hög, boxdörren skall vara minst 1,1m bred och 2,2m hög (Louhelainen & Thuneberg, 2010). I tabell 2 visas gångstorleken och boxdörrarnas storlek för ponny och hästar.

Tabell 2. Stallgångens bredd och boxdörrarnas bredd

	Stallgångens bredd, m	Boxdörrarnas bredd,m
Häststall	2,5-3,5	1,1-1,2
Ponnystall	2,0-2,5	0,9-1,1
Boxar endast på en sidan av stallgången	2,0-3,0	

Ifall hästarna får huvudet ut från boxen till stallgången skall man välja de större storlekarna på gångens bredd (Hevostietokeskus, u.å.).

Man skall även komma ihåg att ha luftkonditioneringen i skick, man rekommenderar att luftutrymmet är 45-50 kubik per häst och luftfuktigheten skall vara mellan 55-65%. Ifall luftfuktigheten är torrare skulle det vara väldigt dammigt och ifall det är fuktigare trivs mögelpartiklarna. Hästar trivs inte i drag och luften får inte röra på sig i stallet i de områden där hästarna vistas över 0,25m/sekund. Skadliga gaser och andra föroreningar överstiga som endast i specialfall då koldioxiden får vara som högst 3 500ppm, ammoniak får vara högst 10ppm, kolmonoxid 5ppm och organiskt dam 10mg/m³. Ifall luftkonditioneringen fungerar med ström, måste man även alltid ha en reser system ifall det skulle bli strömavbrott. Värmen i ett stall är bra att även under vintern hålla mellan +2-+8grader och på sommarn skall man hålla det under +25grader (Finlex, 764/2009). (Hirnu Oy, 2012) I tabell 3 på sidan 10 visas mellan vilken kapacitet skall ventilationen ha för olika stora hästar.

Tabell 3. Planerande av ventilationens kapacitet behov för olika vikts hästar (Hevostietokeskus, u.å.).

Hästens vikt, kg	Minsta kapaciteten på ventilationen (m ³ /h)	Max kapaciteten på ventilationen (m ³ /h)
<400	40	230-320
400-500	45	250-340
>500	50	270-380

För hästen är sin egen box ett tryggt ställe där hästen inte behöver ta intryck av händelser utifrån och den behöver inte bekymra sig över rangordning eller att hålla koll på sin föda. Man skall även komma ihåg att placera mat- och vattenkopparna så att hästarna kan äta och dricka utan att skada sig i dem. En del hästar trivs bättre ute medan andra hästar kan bli rastlösa i hagen då de tycker de har varit tillräckligt länge utomhus (Åhlund, 2013, s. 16).

Det finns även sådana stall som kallas för utestall. De har samma minimistorlekar på boxarna som i vanliga stall men i de här stallen är boxdörren direkt ut till gården. Dörrarna är ofta tvådelade, så på dagarna kan hästarna och titta ut på gården. Till kvällarna stänger man dörrarna så att man bibehåller värme. Det här systemet på stall är mycket vanligt i de sydligare delarna i Europa där det är ett varmare klimat. Då är boxens uppgift främst för att vara ett regn- och vindskydd. Utestallet passar väldigt bra för hästar som har problem med luftvägar då de är renare och friskare luft i dem (Åhlund, 2013, s. 16-17).

Då man har ett konventionellt stall måste man även komma ihåg att ha ordentliga hagar för hästarna, då de komma ut dagligen. Det finns inte någon minimi storlek som en hage måste uppfylla, men det rekommenderas att redan i mindre grupper av hästar skulle man ha åtminstone 1000km² (tex. 20m*50m) och för en häst som går ensam i hagen skulle den vara 200-250m². Då hagen är avlång vill hästarna röra på sig mer i hagen. Hagen skall placeras på ett sådant ställe att inte miljön skadas av regnvattnet som sköljer med sig en del av gödseln, ifall regnvattnet rinner mot ett större vattendrag skall man ha en tillräcklig skyddsremssa med växtlighet emellan. Det är dock bra att placera hagarna så att regnvattnet rinner bort från hagarna, då behöver man inte nödvändigtvis göra några dräneringsrör i hagen (Louhelainen & Thuneberg, 2010).

3.2 Lösdriftsstall

Fast man redan länge har avlat på hästen så trivs den ännu också med att röra sig fritt på stora ytor. Detta system börjar bli allt vanligare för hästar även i Finland där hästen själv kan gå

Bild. 3 Ligghall i ett lösdrift, fotad av: Marja Konttinen

in och ut i en sorts hallbyggnad som är till för att det skall finnas torra sovplatser för dem samt skydd mot regn och vind. Lösdrift ger hästen en bättre social tillvaro och främjar hästens naturliga beteende. När man har ett lösdrift betyder det dock inte att det blir mindre jobb för hästkötaren, men jobbet blir annorlunda. Man behöver inte komma till "stallet" till ett visst klockslag då man brukar ha en stor höbal i hagen åt hästarna, fast risken finns att de som är högre i rang blir väldigt tjocka och de som är lägre i rang slipper inte alls och äta och blir smala. I ett lösdrift skall man ändå mocka hagen och hallen samt lägga till mera halm i ligghallen åt dem. Man skall även komma ihåg att besöka hästarna dagligen. Man har märkt att då hästen rör på sig mera i ett lösdrift, så brukar mängden hästar som får kolik minska (Engman, 2013, s. 52).

Flocken skall hållas under uppsyn åtminstone under första tiden samt ifall det kommer nya individer till den, så att man säkert vet att alla slipper in till ligghallen och vila. Extra viktigt är att man ser till att unghästarna och andra lägre i rang får sin vila. Hästarna brukar bli mer lugna och harmoniska då de är i ett lösdrifts stall, första tiden då de flyttar in är de ofta trötta (Engman, 2013, s. 54).

3.2.1 Funktionerande lösdrift

Hästen trivs bäst i ett lösdrift som är stort och rymligt både inifrån och utifrån. När man bygger ligghallen och hagen så lönar det sig att bygga den på en kulle, så att regnvattnet och smältvattnet rinner ner. Dock inte så att de blir för brant då det kan vara halt för hästarna. Vid ett lösdrifts stall skall marken helst markberedas så att de blir riktigt hårt och dras ordentlig dränering så att fast det skulle regna mycket blir inte hagen lerig (Engman, 2013, s. 56). Ifall man utfodrar hästarna i ligghallen måste den vara till storleken så att per varje häst skulle minimiboxkravet uppfyllas, ifall hästarna inte utfodras i ligghallen räcker det att 80% av boxkravet per häst skulle uppfyllas. Detta betyder att ifall det är en ligghall för två hästar som är över 160cm stora måste ligghallen vara med utfodring minst 18m² och ifall man inte utfodrar i ligghallen måste den vara minst 14,4m² stor (Evira, 2012, s. 15).

I tabell 4 på sidan 13 visas det hur stor en ligghall skall vara för hästar i olika åldersgrupper (Evira, 2012, s. 15).

Tabell 4. Gruppboxens och lösdrifts stallets konstruktionskrav

	Utfodring och liggplatser i samma utrymmen (%-andel av en individuell box/häst)	Utfodring i ett annat ställe och inte där var liggplatserna är (%-andel av en individuell box/häst)
Fullvuxna hästar	100,00%	80,00%
Ungahästar 12-24mån	75,00%	60,00%
Ungahästar <12mån	50,00%	40,00%

Öppningen till ligghallen brukar man placera mot norr, då det i Finland är det vanligast med sydvästliga vindar. Man lägger oftast en sorts plastgardin vid öppningen som skyddar ännu mer mot regn och vind. Öppningen skall även vara ordentligt stor och bred så hästarna slipper lätt ut fast flockledaren står bredvid öppningen. Taket skall inte vara av plåt då hästarna inte tycker om högt oljud, speciellt vid riktigt hårt regn kan det hända att hästarna hellre står utomhus och inte under det bullrande taket. Utanför ligghallens öppning lönar det sig att ha ännu en bit med tak så att det inte blir välling rakt framför ligghallen där hästarna rör på sig mycket (Viitanen, 2013, s. 78-79).

Inne i ligghallen skall det även vara mycket strö för att hästarna skall trivas där bättre. Vanligaste strömedlet är halm men det finns även andra strömedel som dammar mindre än till exempel torven och som ändå har en bra absorberingsförmåga. Man brukar ha en ordentligt tjock ströbedd och lämnat det öppet framför foderbordet, vilket sparar både på strömaterialet och på fodret. En del städar ligghallen och hagen dagligen, medan en del endast fyller på med rent strö och sedan tömmer hela hallen på våren. I vilket fall som helst tömmer man ligghallen minst en gång per år, då man samtidigt skrubbar väggar och golv riktigt rena och helst även desinficerar den samtidigt. Myndigheterna anser detta som ett förlagringsställe för gödsel, så man måste ha betong- eller asfaltbotten och den måste uppfylla kraven som ställs för en gödselstad (Viitanen, 2013, s 78-79).

En medelstor häst dricker på en sval dag från 20-30 liter vatten i ett dygn, men om den motioneras eller det är en varm dag kan mängden bli tre gånger mer. I lösdriftet borde man ha minst en vattenkopp för varje tionde häst. Hästen dricker helst från knähöjd från en hink

eller dylikt. Ifall man har vattenkoppar för hästarna måste man ha sådan som är menade för lösdrift, vilka fungerar utomhus och upp till -30graders temperatur (Viitanen, 2013, s138).

Utfodringsautomater är rätt så ovanliga ännu i Finland. Dock finns det redan några aktivlösdrifter där det är en automat som reglerar mängden kraftfoder som hästen får. Detta fungerar genom att hästen har en rem runt halsen var det fins en sensor, sedan går hästen in i en liten spilta var det är en maskin som läser från hästens microchip på remmen hur mycket kraftfoder som hästen skall ha. Sedan kommer den rätta mängden foder i foderkrubban. En sådan här sak kallas för foderkiosk och den klarar av att dela ut foder upp till 20 gånger per dag (Viitanen, 2013, s142). Det finns även möjlighet att ha grovfoder kiosker. När man har grovfoderkiosker kan man lätt reglera hur många gånger per dag en häst äter, det finns möjligheten att ha hästarna att äta upp till tio gånger per dag (Engman, 2013, s. 52).

Det att man har foderautomater betyder inte automatiskt att det är ett aktivt stall, då ett aktivt stall gör att hästen hamnar och röra på sig mera denna variant av hästanläggning. Dock är foderautomater mycket vanligare i aktiv stall än i ett lösdrifts stall.

Luftkvaliten brukar inte vara desto bättre som i ”vanliga” stall och oftast brukar problemen vara liknande i båda två anläggningssystemen. Man skall komma ihåg att lägga ventilationer för luftväxlingen så att det hålls fräscht i ligghallen. Då öppningarna inte räcker till att hålla luftkvaliteten fräsch när ströbädden komposteras hela tiden och släpper av sig värme, koldioxid och ammoniak. Ofta brukar ventilationen vara dålig i lösdrift då hästägarna brukar vara rädda för drag. Men ifall man lägger ventilationen som skall dra in luft tillräckligt högt klarar den av även större mängder av luftintag utan kall drag, dock kan man inte ha den ända uppe vid taket då den kallare luften inte slipper in där när varma luften trycks upp. Ventilationen för utfarande luft skall man ha mitt på taket var det slipper bäst ut (Viitanen, 2013, s. 81).

Hurdan själva hagen skall vara finns det bara lite förordningar om. Det står bara att hagen skall vara säker, tillräckligt stor, men det står inte något om vad som är tillräckligt stort. En häst trivs bäst i en hage som är mångsidig. Så att flocken skulle kunna galoppa på säkert underlag utan att behöva bromsa. Det är även rekommenderat att det finns höjdskillnader och mångsidig terräng med buskar, träd och olika sorters underlag. Det är även viktigt att man kommer ihåg att ha ett ordentligt botten i hagen, så att fast det skulle regna flera dagar

i sträck skulle inte botten bli välling utan endast bli vattenpölar som sedan torkar snabbt upp. Sämst fungerar gamla åkermarker som är på lerjordar. De blir redan vid mindre mängd regn förstörda när hästarna går där (Viitanen, 2013, s.83).

Förutom ligghallen och sjukboxar brukar man även behöva andra utrymmen då man har ett lösdrift. Ju mer aktivt man tränar sina hästar desto mer utrymmen för hästarnas utrustningar brukar man behöva. Även veterinären och hovslagaren är tacksam ifall det finns ordentliga utrymmen för dem att jobba i samt fodret behöver bra förlagringsutrymmen. I huvudsak kan man inte förvara grovfoder i samma utrymmen där man har hästar, då luften blir så mycket fuktigare så grovfodret möglar snabbt där. Även till lösdriftstall krävs det en gödselstad, detta krävs för alla hästgårdar som producerar över 20m³ gödsel per år. Enligt den finska lagstiftningen räknar man att en häst producerar 12m³ gödsel/år och en ponny producerar 8m³ gödsel/år. Från denna mängd räknar man dock bort den tid som hästarna går på bete, betestiden kan dock inte i Finland överskrida 4 månader. Bäst är det om man skulle få lagerutrymmen nära resten av anläggningen då hästskötarna mår bättre av detta då de inte behöver gå så långt för att slippa till de olika utrymmena (Viitanen, 2013, s. 110-111).

Ifall man har i sitt lösdrift under tio hästar räcker det med en sjukbox, sedan skall man ha en sjukbox till för varje tionde häst, så ifall man har 10 hästar måste man ha 2 sjukboxar och ifall man har 20 hästar måste man ha 3 sjukboxar (Evira, 2012, s. 15). Dock skall man komma ihåg att en häst inte trivs ensam, så det är alltid bra och ha minst två sjukboxar så att den sjuka hästen inte blir rastlös och därmed inte skadar sig mera (Viitanen, 2013, s. 113).

3.2.2 Skötseln av hästarna i ett lösdrift

Det att man har ett lösdrift betyder inte att man skulle ha mindre jobb är när man har ett konventionellt stall. Det är oftast bara friare tider att göra jobbet på och ifall man inte har en utfodringsautomat så har man utfodringstiderna som man skall hålla. Till en av de viktigaste arbetsuppgifterna man har i ett lösdriftstall är att man skall gå och granska igenom hästarna dagligen, helst flera gånger per dag. Då i ett konventionellt stall är det lättare att granska igenom hästarna samtidigt som man för ut och in hästarna. Speciellt i ett lösdrift stall är det extra viktigt att förebygga alla sjukdomsfall hos hästarna, då det är mycket svårare att sköta om sjuka hästar som går i flockar ut dygnet runt. I ett lösdrift måste man dock ha sjukboxar, men ifall en häst har smittats av någon sorts virus, så har

inom en snar framtid även några av de andra hästarna sedan av samma virus. I ett bra lösdrift ryms hela flocken samtidigt in i ligghallen (Viitanen, 2013, s. 124, 132).

3.2.3 Hur en häst flyttar in

Det finns inte någon riktig regel med hur man skall släppa in en ny häst i gruppen. Man skall dock komma ihåg att inte släppa ut den nya individen när det är mörkt eller på vintern när det är riktigt halt och hästarna har broddar. Man skall ge så goda förutsättningar för den nya hästen som möjligt, fast det kommer alltid att vara till en del aggressivt beteende, men man skall ändå låta hästarna vara hästar. Hästägarna brukar vara onödigt oroliga över att sätta sina hästar i ens större flock, då hästarna är utvecklade redan från miljoner år sedan till att leva i flock. Samt när hästarna är i lösdrift är det oftast flera individer i flocken och då har hästarna lättare när de inte behöver med ”tvång” komma överens med en särskild individ utan kan välja sina kompisar. Ifall det är länge stridigheter i hagen är det antagligen en häst som man måste ta bort från hagen eller hagen är för liten för den mängd hästar som där är. I Finlands största lösdrift lever det på vintrana nästan upp till hundra hästar och ponnyer (Viitanen, 2013, s. 70-71,73).

De första dagarna skall man hålla extra koll på den nya hästen och samtidigt på hela flocken. Nykomlingen måste äta, dricka, respektera stängslen och vila åtminstone stående. Den nya hästen kommer ändå högst troligen att springa av och an i hagen och på andra sätt vara orolig under de första dagarna. De flesta hästar brukar lugna ner sig efter den första veckan, men det finns dock individer som inte lösdrift passar åt (Viitanen, 2013, s. 70-71).

3.3 Aktiv Stall

Man tror att aktiv stall kommer att vara framtidens stall lösning. I ett aktiv stall får hästen vara en häst och personalen får även andra arbetsuppgifter som att bara mocka boxar. Själva aktiv stall metoden kommer ursprungligen från mellersta Europa där man är långt före i effektiv hästhållningen (Viitanen,2008).

Bild.4 Utfodringsautomat, fotad av Marjo Konttinen

Ett aktiv stall påminner mycket om ett lösdrift, men detta sätter mer rörelse i hästarna då de måste gå till olika ställen i hagen för att få endera grovfoder, kraftfoder, vatten samt till övriga ställen i aktiv stallet. I ett aktiv stall har hästarna en rem runt halsen med ett data chip, så när hästarna går in till en utfodrings automat vet sändaren i utfodrings automaten hur mycket foder som just den hästen som går då till automaten skall få. En häst kan då gå upp till 20 gånger till automaten och detta är mycket bättre för hästens matsmältning att äta ofta men lite. Dock man skall komma ihåg att ha en reserv generator så att ifall det blir strömavbrott får hästarna ändå foder då de är vana vid att äta väldigt ofta. Det att man har utfodringsautomater gör inte stallet direkt till ett aktiv stall, utan kraftfoder-, grovfoder automaten och vattenkopparna måste vara placerade långt ifrån varandra så att hästarna måste röra på sig för att komma till de olika ställena. En vanlig foderautomat klarar av högst 30 hästar (Viitanen, 2008).

Dagens hästar är oftast för feta då de inte får tillräckligt med motion och annan stimulans samt utfodringen inte är i skick. På grund av detta har även dagens hästar en del andra problem som till exempel fång och kolik vilket vildhästarna sällan brukade ha. Ett aktiv stall är även bättre än ett vanligt lösdriftsstall då det blir mer sällan stridigheter av fodret och även de som är lägre i rang får ätit. Det är även lättare att reglera foder intaget för hästarna (Viitanen, 2008).

En av de viktigaste och största investeringarna i ett aktivstall och även i ett lösdriftsstall är ett bra botten och grund i hagen. Då höstarna och våren är väldigt våta i Finland och redan hästar som är i konventionellt stall har väldigt leriga ben, så ifall ett aktiv stalls hage skulle vara likadant skulle hästarna ha helatiden leriga ben vilket inte är bra för hästarna. Ett aktivt stalls hage har även större utpressning på sig då hästarna rör sig där hela tiden och hagen får inte alls ”vila” i mellanåt (Viitanen, 2008).

I ett fungerande aktivstall finns det olika områden. Det skall finnas en ligghall där hästarna även får skydd mot kyla, värme, regn, blåst och mot insekter på sommarn. Det skall även finnas en kraftfoder automat och det brukar lagas nu även grovfoder automater som fungerar med chip i remmen runt hästarnas hals det skall även finnas en vattenkopp som inte fryser fast det är kallt ute. Ifall man har en grovfoder automat behövs det en lada eller liknande i hagen där man förvarar grovfodret. Sedan brukar det även finnas ett ställe med mjukare sand där hästarna kan gå och rulla sig. Det är också bra att ha riktigt fast vid aktiv stallet en mindre variant som påminner om ett lösdriftsstall där nya hästarna kan vänja sig

vid stället och systemet, förutom då men foderautomaterna innan den far med resten av flokken (Hippson-tv, 2014).

Detta stall system är något man forskar en del i för tillfället då man vill få mer information om hur detta fungerar och lämpar sig för hästarna då detta är ett rätt så nytt system. Ett intressant ställe som man har börjat och studera denna lösning på i praktiken är Flyinge i Sverige. Där har man i år grunda första aktiv stallet och de har ett projekt på tre år där de studerar i att hur bra det i praktiken lämpar sig för dagens hästar här upp i norden där vi har ofta kalla vintrar (Hippson-tv, 2014).

4. Hurdant stall skall man välja för sin häst?

Nu när de olika hästanläggningsmöjligheterna är presenterade kan man få en känsla av att vad skall man välja för sorts anläggning för sin häst. Det är då viktigt att tänka på vad man har för en häst, alltså hur gammal hästen är vad den är för ras och om den haft några sjukdomar. Man skall även tänka på att vad man själv gör med sin häst, hur ofta man tränar med den och hur hårt samt vilka framtidsvisioner man har med hästen. Sedan är det även skillnad på att ifall man har en ridskola, hästuppfödning, salustall, inackorderings servis eller tävlingshästar på topp nivå. Inom vilken gren man håller på med sina hästar har däremot ingen skillnad. Lika bra trivs travhästar och dressyrhästar i ett lösdriftsstall som i ett konventionellt stall. Här nedan kommer det att gås igenom i vilket stall passar bäst för vilken typ av hästar.

4.1 Konventionellt stall

Ett varmt stall passar bra för sådana hästar som är sjuka och gamla och inte själv orkar reglera sin kroppstemperatur. Detta passar bäst för försäljningsstall, då hästarna byts ofta och det skulle i ett lösdriftsstall väldigt ofta som hästarna skulle hamna laga upp rangordningen igen. Detta skulle göra att hästarna skulle bli ofta nervösa och inte alltid hinna återhämta sig innan det igen skulle bli ändringar i flokken. Detta konventionella stall systemet kan även passa för tävlingshästar som är i hård träning och svettas mycket, då det inte är bra för deras muskler och hälsa att kallna så snabbt, speciellt under vinterperioden och då de behöver extra omvårdnad (Wiken, 2008).

Konventionellt stall kan även vara lättare för ridskolor, då man måste få hästarna någonstans där eleverna kan sköta om hästarna så att det blir så lite skador som möjligt för både eleven och hästen. Säkerheten är en viktig faktor i dessa fall. (Nilsson, 2009)

4.2 Lösdrifts- och aktiv stall

Lösdrifts stall och aktiv stall är rätt så lika för hästarna dock med den skillnaden att ett aktiv stall sätter mer rörelse i hästarna vilket är bra i princip för alla hästar. Då man har hästar i ett lösdrifts eller aktiv stall skall man komma ihåg att ha tilläggs fodring under vinterhalvårte då det är kallare. Hästar har större näringsbehov då det är kallare. De fins undersökningar som tyder på att för en vuxen 500kg stor häst som är van vid kyla och lösdrifts eller aktiv stallets systemet behöver 2,7% till energi för varje grad som blir kallare än -15grader. Även föl som är vana vid kyla och endera lösdrifts eller aktivs stallets system kräver 1,4% till energi för varje grad som blir kallare än -11 grader medan föl som inte är vana vid kyla behöver 1,4% energi till för varje grad som blir kallare än 0 grader. Detta betyder då att ifall det skulle till exempel vara -24 grader skulle en vuxen behöva 2,5kg mera grovfoder för varje dag som det är så kallt. Ett föl som är van med kylan skulle behöva ett kg mer grovfoder för varje dag medan ett föl som inte är van med kyla behöver 3kg mer grovfoder för varje dag och i

detta fal blir det redan problem då denna mängd till på den normala grovfoder givan är väldigt mycket för ett föl och då måste man fundera över ifall man kan ge tillskotts energi genom kraftfoder givan. Man skall alltid göra sakta och försiktigt alla förändringar gällande hästens utfodring då de har enväldigt känslig tarmfunktion. Ifall

Bild. 5 Hästar och äta grovfoder i ett lösdrifts stall, fotad av Marja Konttinen

vuxna hästar inte får tillräckligt med tillskotts energi vid kallt väder kommer deras kroppar att förs börja och bränna från deras fett lager för att få tillskotts energi, medan för föl skulle det först börja och bränna energi från tillväxten. I en Kanadensisk forskning märkte man att föl som levt i en miljö med -5 grader växte 29% långsammare än de fölen som levde i en varmare miljö, +10 grader, då man inte gav den tillskotts energin i utfodringen som fölen i kalla miljön skulle ha haft behov av. (Hevostetokeskus, u.å.)

Det största problemet med lösdrifts och aktiv stall i Finland är då man inte har forskatt så mycket i hästars förmåga att klara av riktigt kalla väder. Till föl är det väldigt bra och viktigt att kunna växa upp bland andra hästar som en flock eller åtminstone i någon sorts grupper och med tillskotts foder under kallare väder har man inte märkt någon skillnad på tillväxten. Dock har man märkt att kallblod och ponnyn har bättre förmåga att klara av kyla och därmed passar lösdrift och aktiv stalls lösningar väldigt bra för dem. Hästraser som är från väldigt varma klimat ursprungligen kan ha svårare med att anpassa sig till den kalla klimaten och därför är detta inte lika optimalt för dessa hästraser med lösdrift och aktiv stalls lösningar för dem här i Finland, men detta skulle passa för även dessa föl i varmare klimat. (Hevostetokeskus, u.å.)

5. Resultat

Det gjordes en enkät undersökning för detta arbet där det intervjuades stallägare. På intervjufrågorna svarade allt som allt 11 stycken stallägare och det som svarade var det 4 stycken som hade konventionellt stall 5 stycken som hade lösdriftstall och två som hade aktivstall, den andra med aktiv stall hade gått över till den metoden i slutet av förra året (2013). Det som jag ville få reda på var om det finns på riktigt i praktiken en skillnad på hästarnas välmående i hurdan stallanläggning de är i eller är det enbart något som människor tror att spelar en roll. Intervju frågorna finns som bilaga i slutet av arbetet. Frågorna som ställdes i intervjun handlade om de skador, sjukdomar och stereotypa beteende som har med hjälp av detta arbete fått reda på att vi människor har orsakat åt dagens hästar. Även en annan fråga som ställdes var vilken typ av hästar som stallägarna har i vilken typ av stall så jag skulle få reda på om det är vanligare med någon skild häst typ i någon av stall typerna. Första frågan som ställdes var hurdan verksamhet stallet har. Alternativen var antingen ridskola, inackordering, hästförsäljning eller något annat. Konventionella stallösningen var vanligast för ridskolor och inackorderings verksamheterna, men det fanns ändå några stall som hade dessa verksamheterna och hade hästarna i ett lösdrifts eller aktivstall. Detta svar som var vanligaste för lösdrifts och aktivastallens dela var något annat, som annat svarade de att de hade hobbystall, hästuppfödning eller terrängritts stall.

En annan fråga som ställdes för de intervjuade var vilken typ av hästar de har i sin anläggning. Häst typerna var antingen ponnyn, kalblodiga, varmlodiga eller halvblodiga

hästar. För halvblodiga var det överlägset vanligaste uppställnings lösningen ett konventionellt stall medan för kallblodiga var det vanligare med lösdrifts eller aktiv stall. Detta som var förvånadsvärt var att alla som svarade och som hade varmblodiga hästar hade dem i lösdrifts eller aktiv stall, då man skulle kunna tro att detta skulle vara mycket vanligare med att ha de varmblodiga i ett konventionellt stall, medan ponnyn skulle man kunna tro att skulle vara vanligare och ha uppstallade i ett lösdrifts stall var nästan alla i ett konventionellt stall.

En annan fråga som ställdes för de intervjuade var hur ofta de avmaskade hästarna årligen och där var det ingen större skillnad på i hurdan anläggning hästarna var i. Den största frågan i enkäten var om hästarnas sjukdomar, skador och stereotypa beteenden. Tabell 5 som kommer då man läser vidare på arbetet visar om hur sjukdomarna och de stereotypa beteenden är fördelade för de olika anläggningarna. Även en fråga som ställdes var, hur ofta behövde veterinären besöka stallet under det gångna året (2013). Resultatet visade att det var oftare som veterinären hamnade besöka i de konventionella stallen som i lösdrifts- och aktiv stallen.

De intervjuade fick även ge egna kommentarer om ämnet och det som alla tyckte att var viktig i hästhållning var att hästarna skulle få sällskap av andra hästar. Där räcker det inte enligt de intervjuade med att hästarna är i boxarna bredvid varandra utan hästarna behöver komma dagligen ut i hagen med andra hästar. En av de intervjuade poängterade även att ifall man har en dyr tävlingshäst kan man ha till den som kompis i hagen en ponny och för att vara ännu mer på den säkra sidan skulle man ta bort bakskorna av ponnyn. En annan av de intervjuade tyckte att ett bra lösdriftstall är den bästa lösningen för hästar men att man skulle satsa på lösdriften och inte ha något ”ruckel” för hästarna, den intervjuade tyckte även att inte lösdrifts stall passar för aggressiva hästar utan en bra ledare häst får sin plats utan att behöva hela tiden vara aggressiv. En annan av de intervjuade berättade att de gått över till lösdrifts stall då deras hästar hade mycket luftvägsproblem och efter att de gått över till lösdrift stallet har dessa problem minskat betydligt, dock en som hade konventionellt stall tyckte att ifall man har fönstreaan uppe i stallet är det inga problem med luftkvaliteten i stallet.

De som hade konventionella stall tror att då ett aktiv stall metoden ännu är såpass ny sak så att det skulle vara rätt så mycket problem med elektroniken och de tror att hästarna lär sig att få ner foder från foderautomaterna fast de inte borde få mer foder just då.

Den andra saken som alla intervjuade var av samma åsikt förutom att hästarna måste få social kontakt av varandra i hagen var utfodringen. De tycker att hästarna borde äta oftare mindre portioner men vissa tyckte att detta kan ännu vara svårt att lyckas med i praktiken. En av de intervjuade tyckte att man då man har hästarna i ett konventionellt stall skulle man kunna göra det lite bättre för hästarna med tanke på utfodringen genom att lägga en halm bedd för hästarna då hästarna skulle kunna småäta av halmen eller så tyckte hon att man skulle kunna sätta hö nät med väldigt små öglor så att hästarna måste äta långsammare. Hon trodde inte att de var lika stora problem med hästarnas utfodring i lösdrift stallen då hästarna har enligt henne väldigt ofta fri tillgång till grovfoder. I ett aktiv stall brukar man inte ha problem med utfodringen då det är automater som reglerar mängderna.

En av de som hade aktiv stall sade att denna vinter är väldigt dåligt år för de som har aktiv stall då det inte har kommit snö utan hagarna blir lätt väldigt leriga vilket gör att hästarna inte vill röra på sig så mycket som anors och därmed är hästarna sjukare som vanligt då i ett aktiv stall e hela iden att hästarna skall röra på sig mycket. Hon påstod att hennes hästar har under denna vinter rört på sig 60% mindre som de förra vintrarna.

Efter allt undersökande i ämnet samt med hjälp av intervjuarna kom det fram som resultat att i princip passar lösdrifts stall för alla hästar. Man skall ändå komma ihåg att under kalla vintrar ge tillräckligt med foder åt hästarna så att de får den tilläggs energi som de behöver för att hålla värmen, speciellt viktigt för unga hästar som är i växande ålder. Man skall inte heller flytta in en häst till ett lösdrifts stall som inte är van med kyla under vintern.

Det som man också skall komma ihåg är att man har tillräckligt stor hage åt hästarna så de slipper undan från varandra så det inte blir onödiga konflikter. För en ridskola kan det vara rätt så svårt med lösdrifts stall då man ändå måste ha någonstans där eleverna kan sköta hästarna utan att risker att skada sig och då kan det bli stora investeringar med att ha både ställen att sköta hästarna och ha en fungerande lösdrifts stall. För ett häst försäljnings stall kan det också vara svårt med lösdrifts stall då flocken skulle ändras ofta. Även hästar som kräver individuell skötsel kan det vara svårt med lösdrifts stall. De som enligt min undersökning alltså ställer största kraven på hurdan hästanläggning man har är inte hurdana hästar man har utan mer att hurdan verksamhet man har.

Tabell 5. Sjukdomarnas och stereotypa beteendes mängd i de olika hästanläggningstyperna.

	Konventionellt stall, st	Lösdrifts stall, st	Aktiv stall, st
Antal djur: Ponnyn	20	3	0
Kallblodiga	13	28	4
Varmblodiga	0	7	2
Halvblodiga	67	4	2
Alltsomalt	100	42	8
Hur ofta hade ni sjuka hästar under år 2013 i de olika hästaaanläggningarna?			
Kolik	3	0	2
Luftvägsproblem	1	1	1
Benproblem	10	4	1
Sår som krävt mer skötsel	3	1	0
Annat, vad? Stallägarnas åsikter under.			
Magsår	0	0	1
Hovproblem	3	0	0
Tandproblem	1	0	0
Hur många av hästarna har någon ovana?			
Krubitning	4	1	0
Vävning, boxvandring	1	0	0
Trägnagning	0	0	0

Enligt tabell 5 visar det sig att de sjukaste hästarna och de hästar som har mest stereotypa beteenden är i ett konventionellt stall, dock var i även i denna stallanläggnings metoden de flesta hästarna.

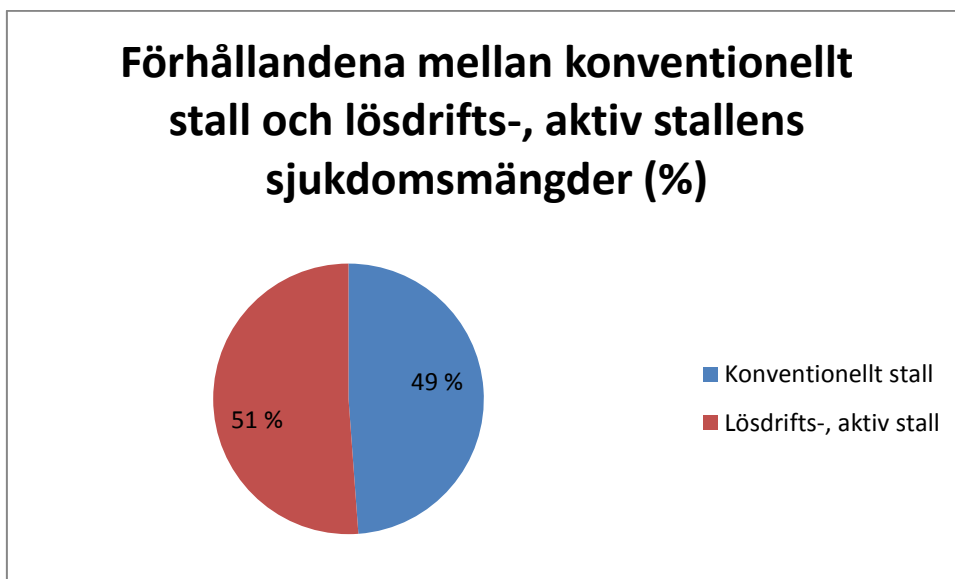

Diagramm 1. Förhållandet mellan sjukdomsmängderna i de olika stalltyperna, resultat av enkätundersökningen.

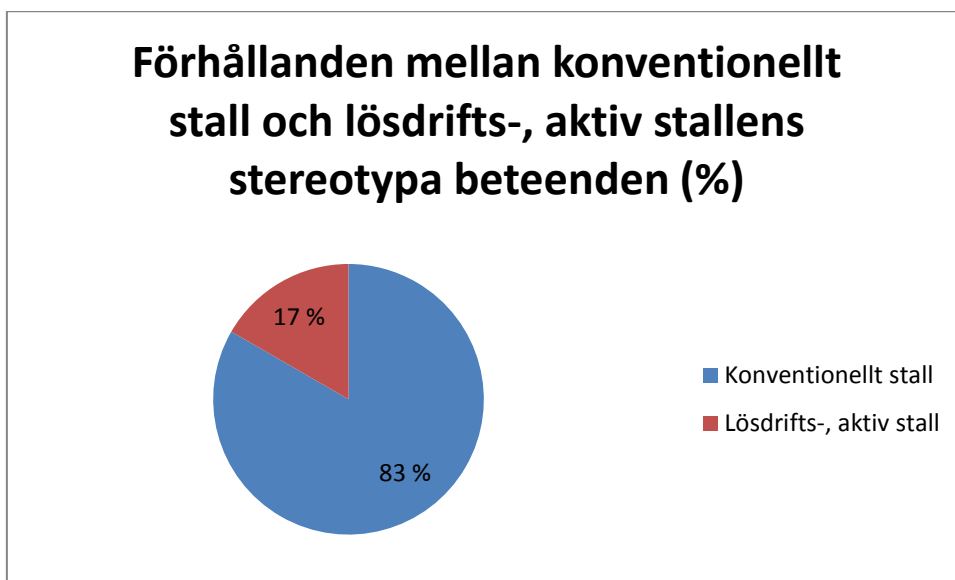

Diagramm 2. Förhållandet mellan stereotypa beteenden i de olika stalltyperna, resultat av enkätundersökningen.

6. Diskussioner

Resultatet av hur de olika häst typerna var uppstallade, var det underligt att 100% av varmblodiga hästar, de som klarar sämst kyla var i lösdrifts stall och av ponnyn var det 85% som var uppstallade i ett konventionellt stall och de skulle klara bra av kyla. Orsaken till detta förklarade stall ägarna att av de som hade varmblodiga hästar var de flesta skadade eller väldigt rastlösa i ett konventionellt stall och därför kommit till ett lösdrifts stall då de är under mindre träning men ändå i behov av att röra på sig. Ponnyn som var i konventionella stallen hörde till ridskolor och för ridskolor var det vanligare med ett konventionellt stall.

Mängden svar till enkätundersökningen skulle ha kunnat vara större då endast 20% av de som fick frågorna svarade, resultatet skulle ha blivit mer pålitligt med flera svar.

Det skulle också ha bordats jämföras flera års sjukdomar i de olika stallen då denna vinter har varit extra svår för de som haft hästar i lösdrifts- och aktiv stallen och på grund av detta har det haft mer sjukdoms fall som till exempel året innan. Resultatet som visade att hästar både i konventionella stall och i lösdrifts-, aktiv stallen har rätt så lika mycket sjukdomar tycker jag att var underligt då i all litteratur som finns inom detta ämne står det att hästar i lösdrift- och aktiv stall är friskare. Enligt undersökningen borde detta inte spela en större roll ifall man har anors möjliggjort tillräckligt med motion, socialt sällskap och bra utfodring flera gånger per dag för hästarna.

Det som undersökning visade skillnad på var de stereotypa beteenden hos hästarna. I ett konventionellt stall är det 80% mer problem med hästarnas ovanor och detta kan förklaras med att hästarna har mindre och göra då de endast står inne i boxen, medan i ett lösdrifts- och aktiv stall kan de umgås med andra hästar eller göra något annat som att bara stå i en liten box för sig själv. För de stereotypa beteendens del var resultatet sådant som man kunde förvänta sig.

7. Avslutning

För tillfället funderas det mycket om hur man skall ha dagens hästar uppstallade så att de skall ha ett så naturligt och hälsosamt liv utan onödiga sjukdomar och stereotypa beteenden. Problem med lösdrifts- och aktiv stall som de flesta hästmänniskor dock tycker är den bättre lösningen är att de är rätt så nya idéer och människor brukar därför välja de ”gamla vanliga” lösningen på stall anläggningen. Man brukar även vara rädd för att hästarna skall skada sig då de går i stora grupper med andra hästar. Undersökningen i detta arbete visar att oron för att hästarna skulle skada sig mera då de går i grupper är onödig, då hästarna i konventionella stallen har haft precis lika mycket benproblem som de som var i lösdrifts- och aktiv stall. Hästar har naturligt för att vara i grupper och det är ditåt som man skall föra hästhållningen. Så att det blir så naturligt åt hästarna som möjligt.

Hästmänniskor brukar tycka att så som de har de och som de gör är det rätta sättet och så var det även med de som jag intervjuade, alla tyckte de hade friska och positiva hästar. Detta gör att förändringar sker väldigt långsamt. Ifall man till exempel gem för med kor. Utvecklingen för hur korna skall vara uppstallade är långt före då de har gått bort från båsladugårdar till lösdrifts ladugårdar. Medan hästarna står till största delen ännu ensam i sin box och inte i lösdrift.

Man skall även komma ihåg att det inte enbart är viktigt att man har hästarna i grupper i hagen utan att man skall ha en fungerande utfodring för hästarna. Ifall man har hästarna i ett konventionellt stall kan man ha t.ex. utfodringsautomater i boxarna så att hästarna kan få flera gånger per dag grovfoder, de kan i så fall även få grovfoder under natten så att de inte skulle ha någon längre paus mellan utfodrings tidpunkterna.

Detta arbete går igenom hur viktigt det är att alla som har en häst funderar på hur sin häst skall få ett så friskt och naturligt liv som möjligt. Det är en balans mellan hästarnas sociala samspel, motion och utfodring med de resurser och möjligheter som man har för att erbjuda åt sin häst som man skall göra för att hästen skall må så bra som möjligt. Vilket i min undersökning visar att de hästar som mår både fysiskt och psykiskt bäst är de som går i lösdrifts- eller aktiv- stallen.

Källförteckning

- Agria djurförsäkring (2010) *Hästens naturliga beteende* (online) <http://www.agria.se/hast/artikel/hastens-naturliga-beteende> (hämtat: 16.3.2014)
- Asteborg S. Carlsson E. Lindström L. (2009) *Älskade hästar- en granskning av hästvärlden* (online) http://www.djurensratt.se/sites/default/files/hastrapport_0.pdf (hämtat: 16.3.2014)
- Björklund L. Hernander L. Lindström L. Mille C. Persson S. Sölvesdotter M. (2010) *Naturligt beteende, verkligheten koliderar med djurens behov* (online) <http://www.djurensratt.se/sites/default/files/naturligt-beteende.pdf> (hämtat: 16.3.2014)
- Blake H. (1978) *Förstå din häst- Praktisk hästpsykologi*. Västerås: ICA bokförlag
- Dahlgren A-S (2010) *Behandla orsaken till stereotypa beteenden* (online) <http://losatyglar.com/2010/04/06/behandla-orsaken-till-stereotypa-beteenden/> (hämtat: 15.3.2014)
- Dalin G. Ennerdal J. (2014) *Hästens doftvärld- okänd och spännande* (online) <http://www.hastsverige.se/hastens-doft-varld.html> (hämtat: 10.3.2014)
- Engman K. (2013) *Aktiv lösdrift- stall för alla*. V-TAB Vimmerby
- Evira. (2012) *Hevonen- eläinsuojelulainsäädäntöä koottuna* (u.o)
- Filipsson E. (2010) *Hästens behov av social kontakt- hur tillgodser man den?* (online) http://stud.epsilon.slu.se/1545/1/filipsson_e_100704.pdf (hämtat: 15.3.2014)
- Forsström S. (u.å) *Krubbitning, vävning och andra beteendestörningar hos hästar* (online) <http://www.equerry.se/doc/upload/pdf/stereotypier01.pdf> (hämtat: 16.3.2014)
- Hevostietokeskus (u.å) *Kylmä pitoympäristö* (online) <http://www.hevostietokeskus.fi/index.php?id=625&kieli=3> (hämtat: 27.2.2014)
- Hevostietokeskus (u.å) *Tuettavan tallirakentamisen mitoitusvaatimukset* (online) <http://www.hevostietokeskus.fi/index.php?id=886&kieli=3> (hämtat: 2.3.2014)
- Hippson-Tv (2014) *Så blev Flyinges moderna lösdrift* <http://www.hippson.se/hippson-tv/sa-blev-flyinges-moderna-losdrift.htm> (hämtat: 24.2.2014)
- Hirnu Oy (2012) *Mittojen tarkistus! Vuosi 2014 on tarkistuksen paikka hevosten elinolosuhteissa* (online) <http://www.hirnu.fi/vuosi-2012> (hämtat: 19.2.2014)
- Louhelainen S. Thuneberg T. (2010) *Tallirakentaminen ja tekniikan hyödyntäminen* (online)

http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMKJulkisetDokumentit/Yleisopalvelut/Julkaisu palvelut/Kirjat/luonto_ja_maaseutu/Tallirakentaminen_ja_tekniikan_hyodyntaminen_2010.pdf (hämtat: 20.2.2014)

Martikainen P. (2006) *Rangordningens inverkan på beteendet hos nötkreatur (Bos taurus) och dess konsekvenser för djurtillsynen* (online) [http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00001279/01/Rangordningens_inverkan_p%C3%A5_beteendet_hos_n%C3%B6tkreatur_\(Bos_taurus\)_och_dess_konsekvenser_f%C3%B6r_djurtillsynen.pdf](http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00001279/01/Rangordningens_inverkan_p%C3%A5_beteendet_hos_n%C3%B6tkreatur_(Bos_taurus)_och_dess_konsekvenser_f%C3%B6r_djurtillsynen.pdf) (hämtat 10.3.2014)

Nilsson T. (2009) *Olika inhysningssystem och hur de påverkar hästarna* (online) http://stud.epsilon.slu.se/563/1/nilsson_t_091026.pdf (hämtat: 17.3.2014)

Pagan J. (2013) *Förebygg kolik- genom att lära dig riskfaktorerna* (online) <http://www.hippson.se/artikelarkivet/veterinar/forebygg-kolik-genom-att-lara-dig.htm> (hämtat: 16.3.2014)

Simonsen H.B. (1999) *Hästens naturliga beteende och välbefinnande*. Århus: AKA-PRINT A/S

Svenska ridsportförbundet (2009) *Ett talande kroppspråk* (online) <http://www3.ridsport.se/Hastkunskap/Beteende/Kommunikation/> (hämtat 14.3.2014)

Svenska ridsportförbundet (2009) *Flykt, flock och fortplantning* (online) <http://www3.ridsport.se/Hastkunskap/Beteende/Instinkter/> (hämtat: 14.3.2014)

Svenska ridsportförbundet (2009) *Hästens sinnen* (online) <http://www3.ridsport.se/Hastkunskap/Beteende/Hastens-sinnen/> (hämtat: 14.3.2014)

Viitanen J. (2008) *Aktiivitalli- viihdyttää asukkaitaan* (online) http://www.ratsastus.net/arkisto/jutut/8_2008/s22-25_heppa808.pdf (hämtat: 24.2.2014)

Viitanen J.(toim.) (2013).*Pihatto – jos hevonen saisi valita*.Vaasa: Waasa Graphics Oy

Åhlund H. (2013) *Häststall- inspiration, funktion & säkerhet*. Borås: Recito Förlag

Wiken U. (2008) *Bygga för häst, enkla byggråd för stall- ridhus- ridbana- hage* (online) http://www3.ridsport.se/imageVault/images/id_3210/imageVaultHandler.aspx (hämtat: 17.3.2014)

Finlands författningssamling

Maa- ja metsätalousministeriön asetustuettavaa rakentamista koskevista hevostalourakennusten rakennusteknisistä ja toiminnallisista vaatimuksista Statsrådets förordning om yrkeshögskolor 13.10.2009/764 [www.finlex.fi 764/2009](http://www.finlex.fi/764/2009) (hämtat: 20.2.2014).

Bildförteckning

Bild 1. Hästens synfält	5
Bild 2. Konventionellt stall.....	10
Bild 3. Ligghallen i ett lösdrift	13
Bild 4. Utfodringsautomat	18
Bild 5. Hästar och äta grovfoder i ett lösdrifts stall	21

Tabellförteckning

Tabell 1. Minimi storlekskrav för individuella boxar	11
Tabell 2. Stallgångens och boxdörrarnas bredd	12
Tabell 3. Behov för ventilationskapacitet	12
Tabell 4. Gruppboxens och lösdrifts stallens konstruktionskrav	15
Tabell 5. Sjukdomars och stereotypa beteendens fördelning	25

Diagrammförteckning

Diagramm 1. Förhållanden mellan sjukdomsmängder	26
Diagramm 2. Förhållanden mellan stereotypa beteenden	26

Bilaga

Hästanläggningar- Med fokus på hästens välmående

Intervju frågor

1. Vilken verksamhet har Ni i ert stall?

A. Ridskola B. Inackordering C. Hästförsäljning D. Någon annan, vad?

2. Hur mycket hästar har Ni i stallet?

3. Fyll i tabellen

Sorter är antingen ponnyn, kallblod, varmblood eller halvblod

I tomta raderna kan Ni fylla i egna sjukdomar eller ovanor som förekommer i Ert stall.

	Konventionellt stall	Lösdrifts stall	Aktiv stall
Antal djur och sorter			
Hur ofta hade ni sjuka hästar under år 2013 i de olika typerna av stallen?			
Kolik			
Luftvägsproblem			
Benproblem			
Sår som krävt mer skötsel			
Annat, vad?			
Hår många av hästarna har någon ovana?			
Krubitning			
Vävning			
Läppklapper			
Trägnagning			
Annat, vad?			

4. Hur ofta brukar ni avmaska hästarna per år?

5. Hur ofta behövde veterinären besöka stallet under det gångna året (2013)? (inte

medräknat då veterinären kommer och raspa, vaccinera eller göra någon annan rutin skötsel)

6.Övriga kommentarer? (Är väldigt tacksam för övriga kommentarer gällande hästarnas välmående i hästanläggningen)